

ДОТРИМАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ НОРМИ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ДАКТИЛЯ НЕЧУЮЧИМИ УЧНЯМИ

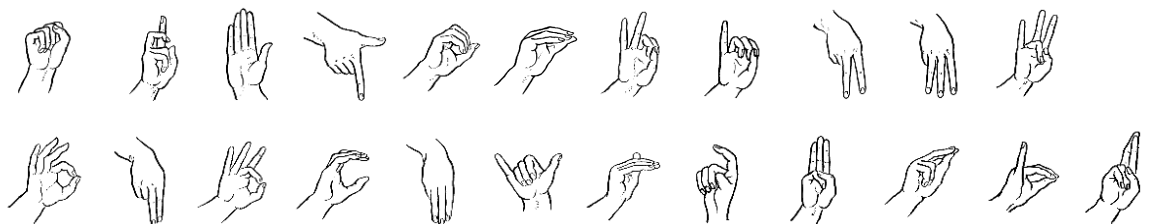
© Кульбіда С. В., 2008

Дактилологія, яку ми розуміємо як специфічний засіб спілкування нечуючих осіб за допомогою пальцевих знаків, є найбільш доступнішою і зрозумілішою порівняно з усним мовленням.

Сучасна українська дактилологія нараховує 33 дактильних знаки, тобто стільки, скільки літер в українській абетці. Кожна дактилема відповідно позначає графему і відтворюється згідно з мовленнєвою нормою. Важливо вже з перших днів опанування дактилем (пальцевого відтворення літери) домагатися у нечуючих учнів точності нормативного відтворення.

Мовленнєву норму розуміємо як прийняту в суспільній комунікативній практиці осіб з порушеним слухом правил показу використання, вживання дактилем, що характеризуються системністю, історичною і соціальною обумовленістю, стабільністю. Важливо зазначити, що позначення дактилем в українській дактилології передається трьома способами: конфігурацією пальців, рухом пальців, рухом кисті руки.

23 дактилеми зображаються лише конфігурацією пальців:

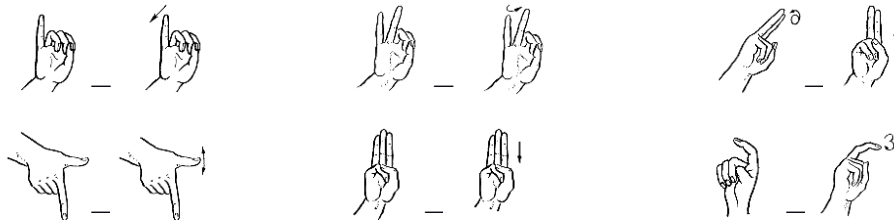
9 дактилем – поєднанням конфігурації та руху кисті руки:

Одна дактилема – поєднанням конфігурації та руху великого пальця. Ця дактилема ще до недавнього часу не використовувалася, але орфографічні норми української мови час від часу зазнають змін відповідно до потреб суспільства в кодифікації написань. Так, згідно з четвертим виданням "Українського правопису"* відновилося вживання літери г, внаслідок чого змінилося написання слів іншомовного походження з метою наближення їх до української вимови.

Необхідність руху при позначенні дактилем зумовлена, найперше, подібністю конфігурації наступних дактилем:

Слід звернути увагу на різнотипні рухи кисті руки:

- рух кисті в зап'ясті   ;
- рух кисті вниз   ;
- опис контуру писаної літери   ;
- рух кисті вправо   .

Визначаючи норму, ми брали до уваги традиції вживання, поширення, регулярну відтворюваність дактилеми у дактильному мовленні. Водночас норма регулює використання не лише усталених, а й появу нових літер (дактилем).

Так, зокрема, рух кисті (*опис писемної б*) при позначенні

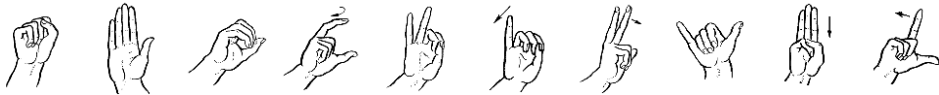
дактилеми нині застарілий і не використовується, оскільки вказану

*Зубков М. Сучасний український правопис: Комплексний довідник. – Х.: Торсінг, 2002. – 208с.

конфігурацію з жодною іншою сплутати неможливо (див. табл. 1).

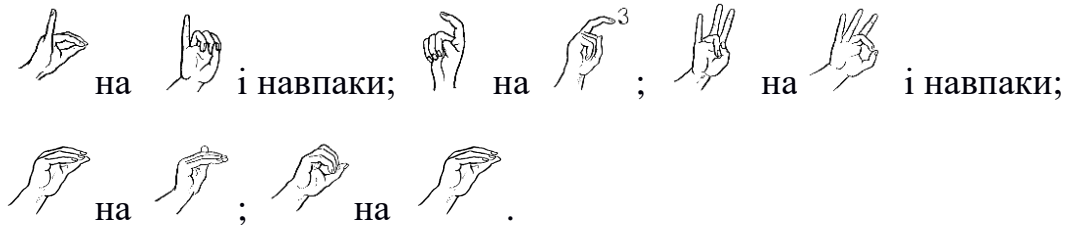
У таблиці 1 зібрані нормативні зразки усталених конфігурацій українських дактилем, що позначають відповідні літери абетки, можливі їхні варіанти, а також поширені помилки нечуючих учнів.

До наступних дактилем:

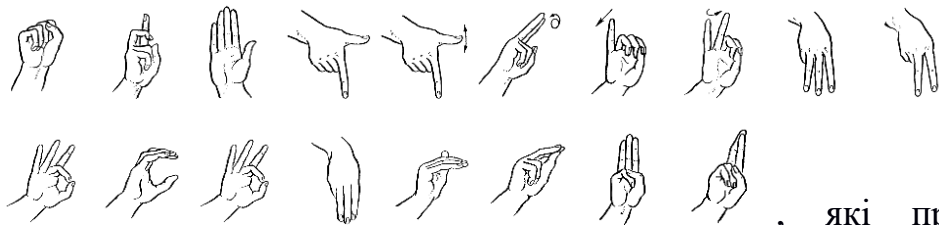

допускаються варіанти представлені у графі 3 зазначеної таблиці.

Найпоширенішими у нечуючих учнів є помилки на заміщення:

Спостерігаємо також неправильний показ дактилем:

графі 4 таблиці № 1.

Важливим завданням сурдопедагога має стати цілеспрямоване і систематичне формування навичок опанування дактилем, умінь вправного дактилювання та зчитування різних почерків дактильного мовлення на основі вивченого. При цьому у нагоді може стати відповідна література *,** й та що подається наприкінці статті.

Таким чином, дотримання нормативних вимог при опануванні дактилології має значний вплив на вирішення розвивальних завдань нечуючих учнів; формування та поглиблення уявлень про словесну мову, удосконаленн

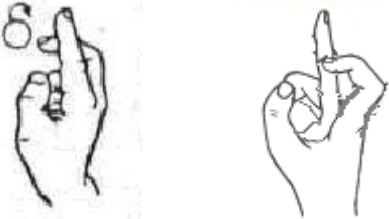
* Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. Українська жестова абетка. – Київ, 2006. – 64с.

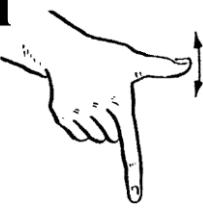

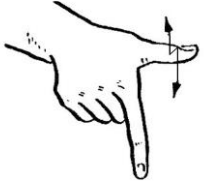
** Комплекс дактильно-жестових вправ до посібника „Українська жестова абетка”. – SD-диск, 2006.

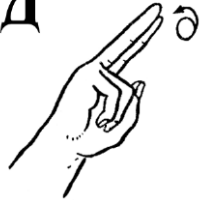
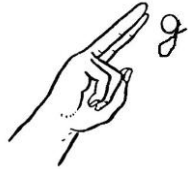

мовленнєвих навичок, розвиток моторики при дактилюванні, як психофізіологічної основи поліпшення мозкової діяльності нечуючих учнів.

Дотримання нормативності усіма комунікантами, оберігання його від засмічення є обов'язковою умовою успішного засвоєння словесного матеріалу.

Таблиця 1. Побудова та позначення українських дактилем

Літера, конфігурація	Опис конфігурації	Варіант	Помилка
1	2	3	4
А 	<p>Долоня звернена до співбесідника, пальці зібрані в кулак, великий палець притиснутий зліва до вказівного пальця</p>	<p>Великий палець збоку</p> 	<p>захований великий палець у кулак</p>
Б 	<p>Долоня звернена до співбесідника, вказівний палець рівно піднятий вгору, до нього притискається напівзігнутий середній палець. Безіменний і мізинець зігнуті в кулак, їх притискає великий палець</p>		<p>а) при правильній конфігурації здійснюється опис написаної б;</p> <p>б) до випрямленого середнього пальця притискається напівзігнутий вказівний</p>

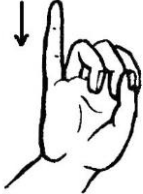

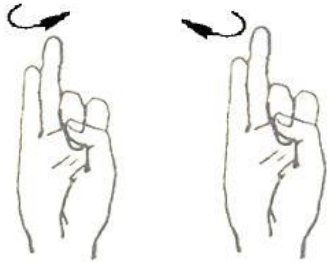
1	2	3	4
В 	Долоня звернена до співбесідника, всі пальці підняті вгору, рівні та з'єднані між собою		великий палець притиснутий до долоні
Г 	Долоня тильною стороною звернена до співбесідника і рука зігнута в зап'ясті, вказівний і великий пальці випрямлені й утворюють прямий кут. Інші пальці затиснуті в кулачок		вказівний палець спрямований на співбесідника
Г 	Позиція однакова як при зображенні дактилеми , лише великий палець кілька разів згинається у фаланзі		рух зазначеної конфігурації у кисті декілька разів

1	2	3	4
<p>Д</p> 	<p>Долоня звернена до співбесідника, вказівний і середній пальці рівні, з'єднані між собою, підняті вгору описують контур писаної літери, інші пальці зігнуті в долоні і притиснуті великим пальцем</p>		<p>опис зазначеною конфігурацією писаної вниз літери <i>д</i></p>
<p>Е</p> 	<p>Долоня звернена до співбесідника, всі пальці зігнуті і поставлені на фаланзі великого пальця</p>		<p>заміна дактилемою, що позначає літеру <i>ж</i></p>

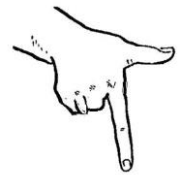

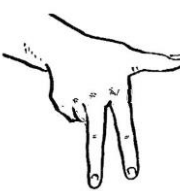

<p>Є</p> 	<p>Долоня звернена до співбесідника, великий і вказівний пальці напівзігнуті в одній площині, інші пальці зібрані в кулачок, кисть робить плавний рух до себе</p>		
<p>1</p>	<p>2</p>	<p>3</p>	<p>4</p>
<p>Ж</p> 	<p>Долоня звернена до співбесідника, чотири пальці трішки зігнуті і кінчиками пальців утворюють з прямим, рівним великим пальцем "жменьку"</p>		<p>заміна дактилемою, що позначає літеру <i>ф</i></p>
<p>З</p> 	<p>Долоня звернена до співбесідника, вказівний палець трішки зігнутий і описує контур писаної літери, інші пальці зігнуті в кулак</p>		<p>а) не зігнутий вказівний палець; б) вказівний і середній пальці зігнуті разом</p>

<p>и</p> 	<p>Долоня звернена до співбесідника, вказівний і середній пальці напівзігнуті, їх нігтьові фаланги закриває великий палець, мізинець і безіменний пальці рівно підняті вгору і між собою не з'єднуються</p>		
<p>1</p>	<p>2</p>	<p>3</p>	<p>4</p>
<p>і</p> 	<p>Долоня звернена до співбесідника, безіменний, середній і вказівний пальці напівзігнуті, їх нігтьові фаланги закриває великий палець; мізинець рівно піднятий вгору</p>		

<p>ї</p> 	<p>Позиція така ж, як при зображенні дактилеми , лише додаємо рух кисті вправо</p>	 	<p>показ двох крапок</p>
<p>1</p>	<p>2</p>	<p>3</p>	<p>4</p>
<p>й</p> 	<p>Позиція така ж, як при зображенні дактилеми , лише додаємо рух кисті у зап'ясті</p>		

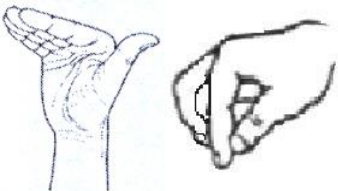

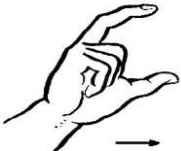

			з'єднані між собою мізинець і безіменний пальці здійснюють рух "до себе" чи "від себе"
К 	Долоня звернена до співбесідника ребром, вказівний і середній пальці рівно підняті вгору, між собою не з'єднуються і роблять рух вперед, мізинець і безіменний пальці напівзігнуті, їх нігтьові фаланги закриває великий палець		
1	2	3	4

<p>Л</p> 	<p>Кисть руки зігнута в зап'ясті, долоня повернена до співбесідника тильною стороною, вказівний і середній пальці рівні, опущені вниз, роз'єднані між собою, інші пальці затиснуті в кулак</p>		<p>роз'єднані два перших пальці – великий і вказівний</p>
<p>М</p> 	<p>Кисть руки зігнута в зап'ясті, долоня повернена до співбесідника тильною стороною; вказівний, середній і безіменний пальці рівно опущені у трьох різних площинах, інші пальці затиснуті в кулак</p>		<p>роз'єднані три перших пальці – великий, вказівний і середній</p>
<p>Н</p> 	<p>Долоня звернена до співбесідника, мізинець, середній і вказівний пальці підняті вгору, а безіменний напівзігнутий, його нігтьову фалангу закриває великий палець</p>		<p>заміна дактилемою, що позначає літеру p</p>

1	2	3	4
<p>О</p> 	<p>Долоня звернена до співбесідника, вказівний палець напівзігнутий, його нігтьову фалангу закриває великий палець, утворюючи круглий отвір, інші пальці трохи зігнуті, підняті вгору і не з'єднуються</p>		<p>а) середній, безіменний та мізинець притиснуті до долоні;</p> <p>б) заміна дактилемою, що позначає <i>o</i> у міжнародній дактильній абетці</p>
<p>П</p> 	<p>Кисть руки зігнута в зап'ясті, долоня повернена до співбесідника тильною стороною; вказівний і середній пальці рівні, з'єднані між собою й опущені вниз, інші пальці затиснуті в кулак</p>		<p>недостатньо з'єднані між собою пальці</p>

1	2	3	4
<p>Р</p> 	<p>Долоня звернена до співбесідника, нігтьову фалангу напівзігнутого середнього пальця закриває великий палець, інші пальці випрямлені вгору і не з'єднуються</p>		<p>а) середній палець пласко накладається на великий палець;</p> <p>б) заміна дактилемо ю. що позначає літеру н</p>
<p>С</p> 	<p>Долоня звернена ребром до співбесідника, всі пальці напівзігнуті таким чином, що утворюють контур літери С</p>		<p>а) відведений вбік великий палець;</p> <p>б) загалом при правильній конфігурації надмірно стирчить мізинець</p>

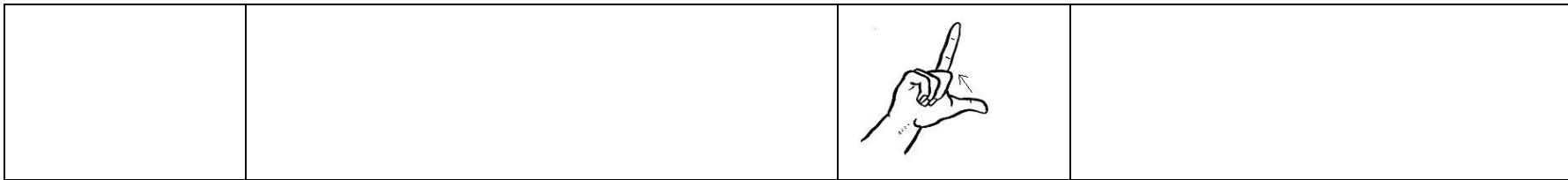
1	2	3	4
Т 	Долоня звернена до співбесідника тильною стороною, вказівний, середній і безіменний пальці рівні і з'єднані між собою, спрямовані вниз в одній площині, інші пальці затиснуті в кулак		всі чотири пальці спрямовані вниз
У 	Долоня звернена до співбесідника, великий палець і мізинець випрямлені, всі інші – притиснуті до долоні		
Ф 	Долоня звернена до співбесідника, вказівний, середній, безіменний і мізинець випрямлені та з'єднані між собою, великий палець випрямлений вгору і притиснутий фалангою до ребра		а) відведений вбік великий палець; б) перші три пальці утворюють контур літери ф

	вказівного пальця		
1	2	3	4
X 	Долоня звернена до співбесідника, вказівний палець спрямований вгору, напівзігнутий, великий палець затиснутий в кулачку		а) заміна дактилемою, що позначає літеру є, з додаванням руху вправо; б) заміна дактилемою, що позначає літеру з

Ц 	Долоня звернена до співбесідника, вказівний і середній пальці рівно з'єднані і направлені вгору, інші – зібрані в кулачок; рух кисті вниз		
Ч 	Долоня звернена до співбесідника, вказівний і середній пальці випрямлені вперед і підтримуються випрямленим великим пальцем, інші – притиснуті до долоні		а) перші три пальці з'єднані округло
1	2	3	4
Ш 	Долоня звернена до співбесідника; вказівний, середній та безіменний пальці випрямлені вгору, з'єднані між собою; великий палець закриває нігтьову фалангу мізинця		а) пальці, що спрямовані вгору, недостатньо з'єднані між собою

Щ 	Позиція така, як при зображенні дактилеми , рух кисті вниз		
Ю 	Долоня звернена до співбесідника, мізинець піднятий рівно вгору; вказівний, середній і безіменний пальці випрямлені вперед і накладаються на великий палець		заміна дактилемою, що позначає літеру і
Я 	Долоня звернена до співбесідника, вказівний і середній пальці спрямовані вгору і перехрещуються, інші пальці зібрані в кулак		випрямлений середній обіймає вказівний палець
Ь 	Долоня звернена до співбесідника, вказівний і великий палець випрямлені й утворюють прямий кут, інші – притиснуті до долоні, рух кисті вправо		

Література:

1. Зубков М. Сучасний український правопис: Комплексний довідник. – Х.: Торсінг, 2002. – 208 с.
2. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. Українська жестова абетка. – Київ, 2006. – 64с.
3. Комплекс дактильно-жестових вправ до посібника „Українська жестова абетка” [Електронний ресурс] / С. В. Кульбіда, В. Л. Шевченко, Н. В. Іванюшева. – К., 2005. – 1 ел. опт. диск (CD-ROM).
4. Краєвський Р.Г. Мова жестів глухих. – Київ, 1968. – С. 13 – 15.
5. Кульбіда С.В. Використання простих нетрадиційних задач на уроках математики у школах для дітей зі зниженим слухом // Дефектологія.- 2002.- №2.- С.16 – 18.
6. Кульбіда С.В. Українська дактилологія. - Київ: Педагогічна думка, 2007.- 256 с.